

*Dr Bernadet Bordaš, redovni profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

SPECIFIČNOSTI HARMONIZACIJE U OBLASTI MEĐUNARODNOG PORODIČNOG PRAVA U EZ

Sažetak: *Porodičnopravni odnosi sa elementom inostranosti postali su predmet regulisanja prava Evropske zajednice na osnovu člana 65. Amsterdamskog ugovora. Iako se opravdanje harmonizacije ili unifikacije nacionalnih međunarodnih porodičnih prava država članica ne razlikuje od onog koje stoji za sve odnose u građanskim stvarima sa prekograničnim posledicama, prisutne su specifičnosti koje su izazvane razlikama u nacionalnim pravima država članica i osetljivim karakterom samih porodičnih odnosa. Rad se bavi opravdanjem harmonizacije i unifikacije, zakonodavnom procedurom za usvajanje izvora prava Evropske zajednice na osnovu člana 67. i primenom člana 234. UEZ uz modifikacije iz člana 68. na pitanja iz međunarodnog porodičnog prava kao dela prava Evropske zajednice.*

Ključne reči: *međunarodno porodično pravo Evropske zajednice, članovi 65., 67., 68. Amsterdamskog ugovora o osnivanju EZ, hitan postupak pred Sudom EZ*

1. Uvod

Sud Evropskih zajednica je po zahtevu za odlučivanje o prethodnom pitanju u slučaju Johannes v. Johannes¹ 1999. godine konstatovao da „ni nacionalne odredbe međunarodnog privatnog prava, koje određuju mero-

---

¹ Slučaj C-430/97, Johannes protiv Johannes, 1999 European Court Reports (ECR) I-3745; potreba za tumačenjem prava EZ postavila u sudskom postupku pred nemačkim sudom između nemačkih državljana, g-đe Johannes i njenog bivšeg (razvedenog) supruga, g. Johannes, povodom njenog zahteva da se u njenu korist odredi plaćanje udela od penzije koju je g. Johannes stekao za vreme trajanja njihovog braka radom u institucijama EZ.

davno supstancijalno pravo za dejstva razvoda braka, ni nacionalne odredbe građanskog prava koje suštinski regulišu ta dejstva, ne spadaju u polje primene Ugovora“ (o osnivanju Evropske zajednice)², iz čega je sledilo da odredbe prava EZ ne uživaju suprematiju u odnosu na nemačko pravo i da u ovim oblastima i pitanjima zakonodavna aktivnost se ne prostire na harmonizaciju, približavanje nacionalnih prava država članica.

Slučaj je podnet Sudu EZ 1997. godine, a presuda je donesena 1999. godine. Prvi datum je godina potpisivanja Amsterdamskog ugovora o osnivanju Evropske zajednice (tj. Amsterdamskog ugovora o izmenama i dopunama Rimskog ugovora o osnivanju Evropske zajednice), a drugi je godina stupanja na snagu istog. Ovaj Ugovor je vododelnica sa aspekta pravnog utemeljenja i razvoja međunarodnog privatnog prava i – u okviru njega – međunarodnog porodičnog prava kao dela komunitarnog, tj. prava EZ. Razlog tome se nalazi u činjenici da je istim izmenama i dopunama Ugovora o Evropskoj uniji prenesena nadležnost u oblasti pravosudne saradnje u građanskim stvarima iz trećeg stuba u prvi stub – u stub Evropske zajednice – i tako je stvoren prostor za pravno-stvaralačku aktivnost nadležnih organa EZ putem instrumenata sekundarnih izvora prava.

Pravni osnov nadležnosti EZ u oblasti pravosudne saradnje u građanskim stvarima nalazi se u Naslovu IV „Vize, azil, imigracija i ostale politike koje se odnose na slobodno kretanje lica“ (članovi 61-69) Ugovora o osnivanju EZ (u daljem tekstu: UEZ) i to u članu 65³. Odredbom ovog člana se određuju ne samo mere koje Savet EZ donosi po proceduri propisanoj u članu 67, već ona sadrži i preciziranja koja te mere, s obzirom na njihovu sadržinu, kvalifikuju kao mere koje po svojoj sadržini čine deo komunitarnog međunarodnog privatnog prava. Član 65 UEZ, dakle, u uvodnoj rečenici određuje dva elementa koja su bitna za odnose međunarodnog privatnog prava, i to: a) prvi element se ogleda u tome da se mere donose u obla-

---

² Videti tačku 27 presude Suda EZ.

³ Član 65 glasi: „Mere u oblasti pravosudne saradnje u građanskim stvarima koje imaju prekogranične posledice i koje se usvajaju po proceduri predviđenoj u članu 67, u meri koja je neophodna da se osigura dobro funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, obuhvataju:

- a) poboljšanje i pojednostavljenje:
  - sistema prekograničnog dostavljanja i notifikovanja sudskih i vansudskih dokumenata;
  - saradnju u oblasti dobijanja dokaza;
  - priznanje i izvršenje presuda u građanskim i komercijalnim stvarima, uključujući i vansudske odluke;
- b) unapređenje usklađenosti pravila država članica koja se primenjuju na sukob zakona i na sukob nadležnosti;
- c) ukidanje prepreka za dobro funkcionisanje građanskih postupaka, ukoliko je to potrebno podsticanjem usklađenosti pravila o građanskom sudskom postupku koja važe u državama članicama.“

sti pravosudne saradnje u građanskim stvarima koje imaju prekogranične posledice, i b) drugi element naglašava da te mere moraju da budu neophodne da se osigura dobro funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. Unutrašnje tržište je određeno u članu 14 UEZ kao „područje bez unutrašnjih granica na kome su obezbeđeni slobodno kretanje lica i promet robe, usluga i kapitala, u skladu sa odredbama ovog Ugovora“ (stav 2 člana 14).

Građanske stvari koje imaju prekogranične posledice obuhvataju u nacionalnim pravnim porecima odnose koje reguliše međunarodno privatno pravo, dok je preduslov njihovog pojavljivanja i ostvarivanja kretanje lica i promet robe, usluga i kapitala. Slobodno kretanje lica, slobodan promet robe, usluga i kapitala između različitih država je ideal kojem se teži. UEZ je pravni okvir za ostvarivanje tog ideala ne samo na osnovu odredaba o slobodnom kretanju lica, slobodnom prometu robe, usluga i kapitala, kao i odredbe o zabrani diskriminacije po osnovu državljanstva, već, počev od stupanja na snagu Amsterdamskog ugovora, i na osnovu odredbe člana 65. Mere iz člana 65 koje imaju za cilj osiguranje dobrog funkcionisanja unutrašnjeg tržišta obuhvataju poboljšanje i pojednostavljenje sistema prekograničnog dostavljanja sudskih i vansudskih akata, saradnje u oblasti dobijanja dokaza, egzekviture sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima, unapređenje usklađenosti pravila država članica o sukobu zakona i o sukobu nadležnosti sudova, kao i ukidanje prepreka za dobro funkcionisanje građanskih postupaka putem podsticanja usklađenosti pravila o građanskom sudskom postupku koja važe u državama članicama. Ove mere, dakle, po svojoj sadržini spadaju u oblasti koje uređuje građansko procesno pravo sa elementom inostranosti (međunarodno građansko procesno pravo) i međunarodno privatno pravo u užem smislu, tj. pravila o sukobu zakona. Na ovaj način je otvoren put daljoj unifikaciji i harmonizaciji nacionalnih međunarodnih privatnih prava država članica, u zavisnosti od toga da li će neka mera biti usvojena u formi regulative (uredbe) ili direktive.

Od stupanja na snagu Amsterdamskog ugovora 1. maja 1999. godine, član 61/c UEZ, odnosno član 65 UEZ dao je pravni osnov za značajan broj sekundarnih izvora komunitarnog međunarodnog privatnog prava.⁴

⁴ Regulativa o stečajnom postupku, OJ L 160, 29.05.2000, str. 1-18., Regulativa br. 1348/2000 o dostavljanju sudskih i vansudskih akata u građanskim i trgovinskim stvarima, OJ L 160, 30.06.2000, str. 37-52., Regulativa br. 1206/2001 o saradnji između sudova država članica u pribavljanju dokaza u građanskim i trgovinskim stvarima, OJ L 174, 27.06.2001, str. 1-24., Regulativa br. 44/2001 o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima (tzv. Brisel I), OJ L 12, 22. 12. 2000, str. 1-23, Regulativa br. 805/2004 o ustanovljenju Evropskog izvršnog naloga za neosporene zahteve, OJ L 143, 30.04.2004, str. 15-39., Regulativa br. 1896/2006 o ustanovljenju po-

U materiji međunarodnog porodičnog prava usvojeni su sledeći izvori: Regulativa br. 1347/2000 o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti za zajedničku decu oba bračna partnera (Brisel II)⁵, Regulativa br. 2201/2003 o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti kojom se stavlja van snage Regulativa br. 1347/2000 (Brisel II bis)⁶, Odluka Saveta 2003/93/EZ o davanju ovlašćenja državama članicama da u interesu zajednice potpišu Hašku konvenciju o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju, kao i o saradnji u pogledu roditeljske odgovornosti i o merama za zaštitu dece iz 1996. godine⁷, kao i Odluka o davanju ovlašćenja državama članicama da ratifikuju istu⁸. Osim ovih izvora, koji se se tiču isključivo porodičnopravih pitanja, i Regulativa br. 44/2001 o nadležnosti i o priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima i Regulativa br. 805/2004 o ustanovljenju evropskog izvršnog naloga za neosporene zahteve⁹ su važni propisi komunitarnog prava s obzirom da se njihove odredbe primenjuju na ostvarivanje izdržavanja sa stranim elementom.

Regulisanje porodičnopravih pitanja sa stranim elementom u EZ nije okončano usvajanjem navedenih izvora prava. Radi ostvarivanja ciljeva Evropske unije i Evropske zajednice u institucijama EZ se priprema donošenje daljih sekundarnih izvora prava o merodavnom pravu za razvod i zakonsku separaciju¹⁰, o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju odluka i o saradnji u stvarima koje se odnose na izdržavanje¹¹, o suko-

---

stupka koji se odnosi na evropski platni nalog, OJ L 399, 30.12.2006, str. 1-32., Regulativa br. 864/2007 o merodavnom pravu za vanugovorne obaveze (Rim II), OJ L 199, 31.7.2007, str. 40-49., Regulativa br. 1393/2007 o dostavljanju u državama članicama sudskih i vansudskih dokumenata u građanskim i trgovinskim stvarima, i o stavljanju van snage Regulative br. 1348/2000, OJ L 324, 10.12.2007, str. 79-120., Regulativa br. 861/2007 o ustanovljenju evropskog postupka u sporovima male vrednosti, OJ L 199, 31.7.2007, str. 1-22, Regulativa br. 593/2008 o merodavnom pravu za ugovorne obaveze (Rim I), OJ L 177, 4.7.2008, str. 6-16., Direktiva o poboljšanju pristupa sudovima u sporovima prekograničnim posledicama putem određivanja minimuma zajedničkih pravila koja se odnose na pravnu pomoć u tim sporovima, OJ L 26, 31.01.2003, str. 41-47.

⁵ OJ L 160, 30.06.2000, str. 19-36.

⁶ OJ L 338, 23.12.2003, str. 1-29.

⁷ OJ L 48, 21.02.2003, str. 1-2.

⁸ OJ L 151, 11.6.2008, str. 6-16.

⁹ Videti belešku br. 4.

¹⁰ Proposal for a Council Regulation amending Regulation (EC) No 2201/2003 as regards jurisdiction and introducing rules concerning applicable law in matrimonial matters (COM/2006/399 final).

¹¹ Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement and cooperation in matters relating to maintenance obligations (COM/2005/649 final).

bu zakona u stvarima koje se tiču bračno-imovinskih režima¹². Ove aktivnosti pokazuju da se radi na „unapređenju usklađenosti pravila država članica koja se primenjuju na sukob zakona i na sukob nadležnosti“ (član 65 UEZ) u odabranim pitanjima za koje je procenjeno da su neophodni za dobro funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. U toku 2006. godine bilo je ocenjeno da predstoji usvajanje regulative o nadležnosti sudova i o merodavnom pravu za razvod braka¹³, ali su ta očekivanja zbog razlika u stavovima država članica izneverena. S obzirom da je u ovoj materiji potrebna jednoglasnost, konsenzus se nije mogao postići, te je Savet u junu ove godine usvojio smernice za dalji rad. U skladu s tim, Komisija bi trebalo da ispita mogućnosti za dalji rad, koji bi mogao da dobije formu pojačane saradnje.¹⁴

Amsterdamski Ugovor o osnivanju Evropske zajednice ne pravi razliku u pogledu pravnog osnova sekundarnih pravnih izvora u oblasti međunarodnog privatnog prava, već je on jedinstven, bez obzira da li je reč o građanskim i trgovinskim stvarima, ili o porodičnim¹⁵. Stručna i naučna javnost u državama članicama, međutim, posvećuje značajnu pažnju upravo komunitarnoj nadležnosti u porodičnim stvarima, s obzirom da njihova povezanost sa ciljevima Evropske zajednice kao prevashodno ekonomske integracije nije očigledna¹⁶. Iz ovih razloga će se u ovom radu

---

¹² Green Paper on conflict of laws in matters concerning matrimonial property regimes, including the question of jurisdiction and mutual recognition (COM/2006/400 final).

¹³ Vidi belešku br. 10.

¹⁴ Vidi stranu na svetskoj mreži: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/101000.pdf

¹⁵ U periodu pre Amsterdamskog ugovora pravni osnov donošenja komunitarnih izvora prava iz domena međunarodnog privatnog prava se nalazio u odredbama K.1 Ugovora o Evropskoj uniji, odnosno u članu 220 Rimskog ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice; videti B. Bordaš, *Acquis communautaire Evropske zajednice u oblasti međunarodnog privatnog prava*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, XXXVIII, 3/2004, str. 207-228.

¹⁶ Videti više o ovome kod J. Basedow, *The Communitarization of the Conflict of Laws Under the Treaty of Amsterdam*, 37 *Common Market Law Review*, str. 687-708 (2000); O. Remien, *European Private International Law, the European Community and its Emerging Area of Freedom, Security and Justice*, 38 *Common Market Law Review*, str. 53-86 (2001); G. Betlem, E. Hondius, *European Private Law after the Treaty of Amsterdam*, 1 *European Review of Private Law*, str. 3-20 (2001); S.M.Nott, *For Better or Worse? The Europeanisation of the Conflict of Laws*, 24 *Liverpool Law Review*, str. 3-17 (2002); K. Boele-Woelki, *Unification and Harmonization of Private International Law in Europe*, in: *Private Law in the International Arena – From national conflicts rules towards harmonization and unification*, Liber Amicorum Kurt Siehr, The Hague 2000, str. 61-76; M. Sumampouw, *Parental Responsibility under Brussels II*, in: *Private Law in the International Arena – From national conflicts rules towards harmonization and unification*, Liber Amicorum Kurt Siehr, The Hague 2000, str. 729-745; Ch. Köhler, *Droit international privé européen après Amsterdam*, *Revue critique de droit international privé*, 1999, str. 3; H. Schack, *The New International*

podrobnije izložiti specifičnosti koje obeležavaju harmonizaciju pravila međunarodnog porodičnog prava na nivou Evropske zajednice u okvirima članova 61-69. Glave IV UEZ. U sklopu ove analize ukazaće se na opravdanje uključivanja pojedinih pitanja iz oblasti porodičnopravnih odnosa sa elementom inostranosti u pravo EZ, odnosno u suspstancijalno komunitarno pravo, na proceduru donošenja sekundarnih izvora prava i na primenu člana 234. UEZ. U vezi sa postupkom odlučivanja po prethodnim pitanjima pred Sudom EZ ukazaće se na uvođenje posebnog, hitnog postupka koji je ugrađen u Pravila postupka Suda i koji može da ima veliku važnost upravo za sprovođenje u život i jedinstveno tumačenje komunitarnog međunarodnog privatnog prava u oblasti porodičnopravnih pitanja.

2. Harmonizacija pravila međunarodnog porodičnog prava u EZ

2.1. Opravdanje harmonizacije – stvaranje pravnog osnova

Briselska Konvencija o nadležnosti i o izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima iz 1968. godine¹⁷ usvojena je od strane država članica na osnovu člana 220 Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (član 293 UEZ) radi obezbeđivanja *pogodnosti* svojim državljanima u koje su ubrojane, između ostalih, pojednostavljenje postupaka „kojima se uređuje uzajamno priznavanje i izvršavanje presuda sudskih organa i arbitražnih odluka.“ Ovaj cilj se ponavlja u preambuli Konvencije uz koji se dodaje još i želja za jačanjem pravne zaštite lica

---

Procedure in Matrimonial Matters in Europe, 4 European Journal of Law Reform, str. 37-56 (2002); R. Thomas, Parental Responsibility Cases under the New Council Regulation „Brussels IIA“, The European Legal Forum (E) 1-2005, str. 37-45; S.L. Uberman, The Brussels II Convention: A Tool Necessary to Enforce Individual Rights to Matrimonial Matters within the European Union, 23 Suffolk Transnational Law Review, str. 157 (1999); P. McElevay, The Brussels II Regulation: How the European Community has Moved into Family Law, 51 The International and Comparative Law Quarterly, str. 883-908 (2002); Brussels II bis: Matrimonial Matters, Parental Responsibility, Child Abduction and Mutual Recognition, 53 The International and Comparative Law Quarterly, str. 503 (2004); The Communitarization of Divorce Rules: What Impact for English and Scottish Law?, 53 The International and Comparative Law Quarterly, str. 605-642 (2004); R. Hausmann, New International Procedure in Matrimonial Matters in the European Union, The European Legal Forum, 2000/1, str. 271; M. Jänträ-Jareborg, Marriage Dissolution in an Integrated Europe: The 1998 European Union Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Matrimonial Matters („Brussels II Convention), Yearbook of Private International Law 1999, 1, str. 8; V.R. Wagner, EG-Kompetenz für das Internationale Privatrecht in Ehesachen? 68 Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht, str. 119-153 (2004) i upućivanje na bogatu literaturu na nemačkom jeziku u ovom poslednjem navedenom članku.

¹⁷ Prečišćeni tekst: OJ C 27, 1998.

koja su nastanjena u Zajednici. U svom Izveštaju o Konvenciji, P. Jenard¹⁸ citira deo note Komisije EEZ¹⁹ upućene tadašnjim državama članicama da započnu pregovore, u kome se ističe ono što je nesporno i evidentno u miljeu pravnih odnosa sa elementom inostranosti koji nastaju povodom međusobne saradnje različitih država koje su se udružile radi ostvarenja određenih ekonomskih ciljeva: neophodno usklađivanje nacionalnih pravila o nadležnosti u građanskim i trgovinskim stvarima i pravila o priznanju i izvršenju stranih sudskih odluka radi obezbeđivanja adekvatne pravne zaštite i time pravne sigurnosti u cilju uspostavljanja stvarnog unutrašnjeg tržišta. U pogledu domena primene Konvencije iz Izveštaja Jenard-a proizlazi da iz širokog pojma građanskih i trgovinskih stvari, čija definicija nije određena²⁰, statusne i porodične stvari nisu izostavljene iz razloga što bi njihova adekvatna pravna zaštita i sa njom povezana pravna sigurnost bile nebitne za uspostavljanje stvarnog unutrašnjeg tržišta, već iz nekog drugog razloga. On je pripisan činjenici da su u stvarima koje su isključene iz domena građanskih i trgovinskih stvari – status, sposobnost, imovinska prava koja proističu iz bračnih odnosa, testament i nasleđivanje – bilo nemoguće pronaći sveobuhvatno rešenje u domenu sukoba zakona u pitanjima međunarodne nadležnosti zbog velikih razlika u nacionalnim pravima, kao i razlika u kolizionim pravilima u tim pitanjima. Razlike u supstancijalnim pravilima su mogle da dovedu do neopravdano široke upotrebe prigovora javnog poretka kod priznanja inostranih odluka, a različite nacionalne kolizone norme do različitih merodavnih prava što je moglo da ima za rezultat sudsku kontrolu pravilne primene međunarodnog privatnog prava u postupku egzekvaturе i pravnu nesigurnost, te bi na kraju došlo do umanjenja efikasnosti Kon-

¹⁸ Jenard Report on the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, OJ C 59, 1979, str. 1.

¹⁹ „... stvarno unutrašnje tržište između šest država može se postići samo ako će se obezbediti adekvatna pravna zaštita. Ekonomski život Zajednice može da bude podložan potresima i teškoćama sve dok neće biti moguće, gde je to neophodno sudskim putem, obezbediti priznanje i izvršenje različitih prava koja proističu iz postojanja mnogobrojnih pravnih odnosa. Kako nadležnost u građanskim i trgovinskim stvarima proističe iz suvereniteta država članica, i kako je dejstvo pravnih akata vezano za pojedinu nacionalnu teritoriju, pravna zaštita, i otud i pravna sigurnost na zajedničkom tržištu suštinski zavise od toga da države članice usvoje zadovoljavajuće rešenje problema priznanja i izvršenja sudskih odluka.“

²⁰ Prema članu 1 Konvencija se primenjuje u svim građanskim i trgovinskim stvarima, bez obzira na prirodu suda ili tribunala, osim u taksativno nevedenim slučajevima koji su isključeni iz domena primene, i to: status ili sposobnost fizičkih lica, imovinska prava iz bračnih odnosa, testament i nasleđivanje; stečaj; socijalno osiguranje, arbitraža.

vencije koja se mogla postići u građanskim stvarima imovinske prirode. U ovom kontekstu je posebno bio naveden (kao negativan) primer razvoda braka – u tadašnjem italijanskom pravu brak nije mogao da prestane razvodom, a Belgija je bila jedina od šest država članica čije je pravo dozvoljavalo sporazumni razvod braka.²¹

Jačanjem integracije čiji normativni izraz i osnov predstavlja Jedinstveni Evropski akt, kroz koncept ostvarivanja unutrašnjeg tržišta²², i Ugovor o Evropskoj uniji iz Maastrichta²³ koji potvrđuje cilj usmeren na olakšavanje slobode kretanja lica kroz istovremenu nameru da se obezbedi sigurnost i bezbednost naroda država članica putem unošenja odredbi o *pravosudnim i unutrašnjim poslovima* u Ugovor²⁴, kao i ustanovljenjem građanstva Unije²⁵, države članice, njih 15, trideset godina posle usvajanja Brisleske Konvencije I usvojile su Konvenciju o nadležnosti i o priznanju i izvršenju odluka u bračnim stvarima (Briselska Konvencija II)²⁶. U opravdanju potrebe za njeno donošenje citirani su delovi Izveštaja Jenard-a o *povezanosti uspostavljanja stvarnog unutrašnjeg tržišta i osiguranja pravne zaštite i pravne sigurnosti kroz ujedinjavanje pravila o nadležnosti sudova i o priznanju i izvršenju stranih odluka*.²⁷ Uz ovo opravdanje, navedena je i konstatacija da se situacija promenila u smislu da se integracija prevashodno ekonomskog karaktera, uređena normama koje služe ostvarivanju ekonomskih ciljeva, promenila, te da njen karakter *nije više čisto ekonomski*, već sve više utiče i na svakodnevni život evropskog građanina „kome je teško da razume da nailazi na probleme u materiji porodičnog prava, a istovremeno je učinjen veliki napredak u

---

²¹ Jenard Report on the Convention on Jurisdiction and the Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, OJ C 59, 1979, str. 10.

²² OJ L 169/1987, str. 1-29.: „Član 8a. Zajednica će doneti mere u cilju postepenog uspostavljanja unutrašnjeg tržišta za period koji isitiče 31. decembra 1992. godine u skladu sa odredbama ovog člana i članova 8b, 8c, 28, 57(2), 59, 70(1), 84, 99, 100a i 100b, ne dirajući pri tom ostale odredbe Ugovora.

Unutrašnje tržište obuhvata područje bez unutrašnjih granica na kome su obezbeđeni slobodno kretanje lica i promet robe, usluga i kapitala, u skladu sa odredbama ovog Ugovora.“

²³ OJ C 191, str 61-62.

²⁴ Alineja 10 Preambule Ugovora o Evropskoj uniji: videti takođe član B alineje 3 i 4.

²⁵ Član 8 i 8a Maastrichtskog Ugovora o osnivanju Evropske zajednice.

²⁶ Videti detaljno, B. Bordaš, *Mere u oblasti sudske saradnje u građanskim stvarima UEZ i Regulatorna o nadležnosti i priznanju i izvršenju presuda u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti za zajedničku decu oba bračna partnera (Brussels II)*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, 1-3/2002, str. 197-219.

²⁷ Videti Explanatory report on the Convention, drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on Jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters, OJ C 221, 1998, str. 27.

imovinskom pravu²⁸. Ove ideje su u Mastroitskom ugovoru o Evropskoj uniji našle mesto u trećem stubu koji nosi naziv „Odredbe o saradnji u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova“ (Glava VI, naročito odredbe članova K.1 i K.3).²⁹ U ovom kontekstu od značaja je uvođenje pojma unutrašnjeg tržišta, ustanovljenje građanstva Unije i sa njima povezano pravo na slobodno kretanje lica.

Amsterdamski ugovor o osnivanju Evropske zajednice navodi kao delatnost radi postizanja ciljeva iz člana 2³⁰, između ostalih, „unutrašnje tržište koje se karakteriše ukidanjem prepreka za slobodno kretanje lica i protok roba, usluga i kapitala između država članica“ (tačka c stava 1 člana 3), „mere koje se odnose na ulazak i kretanje lica kako je to predviđeno naslovom IV“ (tačka d stava 1 člana 3), kao i „usklađivanje nacionalnih zakonodavstava u meri u kojoj je to neophodno za delovanje zajedničkog tržišta“ (tačka h stava 1 člana 3). Naslov IV je taj koji ima za cilj „postepeno uspostavljanje prostora slobode, bezbednosti i vladavine prava“ (uvodna odredba člana 61) na teritoriji EU, koja obuhvata teritoriju država članica³¹ i radi toga Savet dobija ovlašćenje za donošenje mera u oblasti „pravosudne saradnje u građanskim stvarima u skladu sa članom 65“ (tačka c člana 61 UEZ). Ovako se uobličava niz normi komunitarnog prava u kojima treba tražiti ne samo pravni osnov za donošenje komunitarnih normi u oblasti porodičnog prava sa stranim elementom, već oni treba da daju i *ratio* komunitarnog međunarodnog privatnog prava na ovom terenu.³²

Lisabonski ugovor o izmenama i dopunama Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o osnivanju Evropske zajednice³³ (u daljem tekstu: Lisa-

²⁸ Videti tačku 1 Explanatory report-a, ibidem.

²⁹ OJ C 191, 29.7.1992, str. 61.

³⁰ „Zajednica ima za cilj da, uspostavljanjem zajedničkog tržišta, kao i ekonomske i monetarne unije i sprovođenjem zajedničkih politika ili aktivnosti predviđenih članovima 3. i 4. unapređuje skladan, uravnotežen i trajan privredni razvoj u celoj Zajednici, visok stepen zaposlenosti i socijalne zaštite, jednakost između muškaraca i žena, trajan i neinflatorni rast, visok nivo konkurentnosti i usklađenosti ekonomskih rezultata, visok nivo zaštite kao i poboljšanja kvaliteta životne sredine, podizanje nivoa i kvaliteta života, privrednu i društvenu povezanost i solidarnost između država članica.“

³¹ Vidi član 69 UEZ o položaju Ujedinjenog Kraljevstva i Irske, kao i Danske.

³² Vidi o ovome detaljno, B. Bordaš, Međunarodno privatno pravo Evropske zajednice posle komunitarizacije: stanje i izgledi, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, XLI, br. 3/2007, str. 213-236.

³³ OJ C 306, 17.12.2007, str. 1.; Savet je na sednici od 16.10.2008. godine u Briselu, zaključio povodom analize premijera Irske o irskom referendumu o Lisabonskom ugovoru, da se pitanje ponovo razmotri u decembru 2008, da bi se odredili elementi rešenja i zauzeli stavovi za rad u 2009. godini.

bonski ugovor³⁴) ne menja suštinski delatnost Evropske unije u ovom domenu i reguliše je u Naslovu V Ugovora o funkcionisanju Evropske unije koja nosi naziv „Oblast slobode, sigurnosti i vladavine prava“³⁵, čija Glava 3 reguliše Pravosudnu saradnju u građanskim stvarima.

U stavu 1. člana 81. izražava se namera da će Unija razvijati pravosudnu saradnju u građanskim stvarima sa prekograničnim polsedicama na osnovu načela uzajamnog priznanja sudskih presuda i odluka u vansudskim stvarima. Takva saradnja *može* da uključi usvajanje mera radi usklađivanja – dakle harmonizacije – prava država članica, a te će se mere usvajati „naročito ako je to neophodno za pravilno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta“ (stav 1. i 2. člana 81.).³⁶

Iz gornjeg izlaganja se može zaključiti da su *neka pitanja međunarodnog porodičnog prava* postala deo komunitarnog prava (prava EZ) i da usvojeni sekundarni izvori, kao i oni na čijoj izradi i usvajanju se radi imaju svoj pravni osnov i opravdanje u UEZ. Taj pravni osnov je isti kao za sva druga pitanja međunarodnog privatnog prava, ali se razlikuje zakonodavna procedura institucija EZ zbog prirode i osetljivosti materije porodičnog prava, kao i razlika koje postoje u supstancijalnim pravima u 27 država članica.

2.2. Procedura za usvajanje mera u oblasti međunarodnog porodičnog prava

Za razliku od Mاستrihtskog Ugovora o Evropskoj uniji po kojem je EZ, tačnije Savet, u oblasti saradnje u građanskim stvarima (član K.1., tačka 6) imala ulogu na nivou predlaganja i izrade tekstova konvencija koje bi mogla da preporuči za usvajanje i ratifikaciju državama članicama u skladu sa njihovim unutrašnjim procedurama (član K.3)³⁷, Amsterdam-

---

³⁴ Consolidated Version of The Treaty on the Functioning of the European Union, OJ C 115, 9.5. 2008, str. 47.

³⁵ U Opštim odredbama se potvrđuje uspostavljanje oblasti slobode, sigurnosti i vladavine prava u kojoj će se poštovati osnovna prava, ali i različiti pravni sistemi i pravne tradicije država članica. Radi ostvarenja ove tri osnovne postavke, Unija će obezbediti: (a) slobodu kretanja putem nepostojanja unutrašnjih graničnih kontrola za lica, i odrediti okvire zajedničke politike azila, imigracije i kontrole spoljnih granica; (b) sigurnost putem nastojanja da se obezbedi visok stepen sigurnosti usvajanjem mera radi prevencije i borbe protiv kriminaliteta, rasizma, ksenofobije, i između ostalog, uzajamnim priznanjem odluka u krivičnim stvarima, i po potrebi približavanjem propisa u oblasti krivičnog prava; (v) *vladavinu prava putem olakšavanja pristupa sudovima, naročito putem načela uzajamnog priznanja sudskih i vansudskih odluka u građanskim stvarima* (član 67).

³⁶ Vidi član 81. Lisabonskog ugovora o funkcionisanju Evropske unije.

³⁷ OJ C 191, 29.7.1992, str. 61. Rezultat procedure po članu K.3 je Briselska konvencija o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti za zajedničku decu oba bračna partnera iz 1998. godine (Brisel II), koja

ski ugovor o osnivanju Evropske zajednice je uveo revolucionarne promene sa aspekta regulisanja određenih pitanja koja spadaju u međunarodno privatno pravo. Te promene se sastoje u premeštanju saradnje u građanskim stvarima u stub Zajednice, što znači da sva ta pitanja od 1. maja 1999. godine³⁸ spadaju pod zakonodavnu nadležnost organa EZ i podležu proceduri koju propisuje UEZ. Ovim je materija međunarodnog privatnog prava dobila svoje mesto u pravu EZ, odnosno komunitarnom pravu, a o ovom prenosu iz trećeg u prvi stub Evropske unije se govori kao o „komunitarizaciji“ međunarodnog privatnog prava.

Za usvajanje mera iz oblasti člana 65 UEZ propisan je potupak pozivom na član 67. Odredbe ovog člana odnose se na Naslov IV (Vize, azil, imigracija i ostale politike koje se odnose na slobodno kretanje lica, članovi 61 – 69) i, shodno raznovrsnosti i osetljivosti materije za države članice, propisuje proceduru koja je različita u zavisnosti od vremenskog perioda na koji se odnosi, ali i od vrste pitanja koja je predmet regulisanja.

Procedura se razlikuje po vremenskim periodima u kojima se mere usvajaju.

Prvi period se naziva prelaznim i traje pet godina od stupanja na snagu Amsterdamskog ugovora. Odluke donosi Savet jednoglasno, i to:

- na predlog Komisije, ili
- na inicijativu države članice, i
- nakon konsultovanja Evropskog parlamenta.³⁹

Prelazni period je istekao 1. maja 2004. godine. Time su se stekli uslovi za primenu procedure iz stava 2 člana 67⁴⁰, koji određuje da odluke donosi Savet:

- na predlog Komisije,
- ali bilo koja država članica može zahtevati od Komisije da podnese predlog Savetu, a Komisija će takav zahtev razmotriti.

---

međutim nije stupila na snagu, s obzirom da postupci ratifikacije u državama članicama nisu sprovedene do stupanja na snagu Amsterdamskog ugovora.

³⁸ Datum stupanja na snagu Amsterdamskog ugovora o osnivanju Evropske zajednice.

³⁹ Član 67. stav 1. UEZ.

⁴⁰ „2. Nakon perida od pet godina:

- Savet donosi odluke na predlog Komisije; Komisija će razmotriti svaki zahtev neke države članice da podnese predlog Savetu;
- Savet će, po postupku jednoglasnog odlučivanja, nakon konsultovanja Evropskog parlamenta, doneti odluku kojom se odredbe o proceduri iz člana 251 primenjuju na sve ili na neke oblasti koje obuhvata ovo poglavlje, kao i odluku o prilagođavanju nadležnosti Suda pravde.“

Savet će u ovom drugom periodu po postupku *jednoglasnog* odlučivanja doneti odluku o tome da se odredbe o proceduri iz člana 251⁴¹ – koje propisuju odlučivanje *kvalifikovanom* većinom – primenjuju na sve ili neke oblasti iz Naslova IV. Pre nego što je, međutim, došlo vreme za takvu odluku, Ugovor iz Nice⁴² o izmeni Ugovora o Evropskoj uniji, Ugovora o osnivanju Evropskih zajednica i nekih pratećih akata je izmenio član 67 dodajući mu stav 5, prema kojem Savet usvaja „mere navedene u članu 65, sa izuzetkom delova koji se odnose na porodično pravo“ u skladu sa postupkom navedenim u članu 251⁴³. Kada je istekao prelazni period, Savet je na osnovu odredbe druge alineje stava 2 člana 67 UEZ doneo odluku o proširenju postupka saodlučivanja u odnosu na određena pitanja 22. decembra 2004. godine.⁴⁴ Tu je izrečeno da se mere iz člana 65 usvajaju po proceduri *saodlučivanja* i *kvalifikovanom* većinom (član 251), ali se *izuzimaju* mere koje se tiču porodičnih stvari, za koje procedura ostaje, dakle, ona iz stava 1 člana 67.

Lisabonski ugovor razlikuje redovnu i izuzetnu zakonodavnu proceduru u materiji međunarodnog privatnog prava. U stavu 2 člana 81 (član 65 UEZ) određeno je da će se mere radi približavanja prava i propisa država članica usvajati po redovnoj zakonodavnoj proceduri od strane Evropskog parlamenta i Saveta, što znači većinski princip odlučivanja. Izuzetna zakonodavna procedura je propisana za mere iz oblasti porodičnog prava sa elementom inostranosti.

Ta izuzetna procedura je predviđena za mere koje se tiču međunarodnog porodičnog prava i trebalo bi da je ustanovi Savet jednoglasno,

---

⁴¹ Član 251: „1. Kada se, u tekstu ovog ugovora pominje ovaj član kao osnov za usvajanje nekog propisa, primenjuje se sledeća procedura:

2. Komisija podnosi predlog Evropskom parlamentu i Savetu.

Savet, odlučujući *kvalifikovanom većinom*, posle dobijanja mišljenja Evropskog parlamenta,

- ukoliko prihvati sve amandmane koji su sadržani u mišljenju Evropskog parlamenta, može usvojiti predloženi akt, kako je on izmenjen;

- ukoliko Evropski parlament ne predloži nikakve izmene, može usvojiti predloženi akt;

- usvaja zajednički stav, koji saopštava Evropskom parlamentu. Savet obaveštava Evropski parlament o svim razlozima koji su ga rukovodili da usvoji zajednički stav. Komisija u potpunosti obaveštava Evropski parlament o svojim stavovima.

.....“

⁴² OJ C 80/2001, str. 1.

⁴³ „5. Odstupajući od odredbi iz tačke 1, Savet će usvojiti, u skladu sa postupkom navedenim u članu 251:

.....“

- mere navedene u članu 65 sa izuzetkom delova koji se odnose na porodično pravo.“

⁴⁴ Vidi Odluku br. 2004/927/EC, OJ L 396, 31.12.2004, str. 45.

nakon konsultovanja Evropskog parlamenta (stav 3 alineja 1 člana 81). Savet bi, na predlog Komisije mogao da usvoji – jednoglasno, nakon konsultovanja Evropskog parlamenta – odluku o onim aspektima međunarodnog porodičnog prava u pogledu kojih bi se mere mogle usvajati po redovnoj zakonodavnoj proceduri (stav 3 alineja 2). Predlog navedene odluke se notifikuje nacionalnim parlamentima država članica, koje mogu izraziti svoje protivljenje u roku od 6 meseci od dana notifikacije. Ukoliko neki nacionalni parlament izrazi svoje protivljenje, odluka Saveta ne može da bude usvojena; ako ni jedno protivljenje ne pristigne Savet može usvojiti (jednoglasno) odluku. U odnosu na važeće stanje iz stava 2 člana 67 UEZ, novinu predstavlja uključivanje nacionalnih parlamenata i njihovo ovlašćenje da na odluku o većinskoj proceduri u oblasti pitanja međunarodnog porodičnog prava stave *veto*.⁴⁵

2.3. Nadležnost Suda EZ za donošenje odluka o prethodnim pitanjima po članu 68. UEZ i hitan postupak

Član 234.⁴⁶ UEZ propisuje nadležnost Suda EZ da donosi odluke o prethodnim pitanjima u vezi tumačenja UEZ i o valjanosti i tumačenju akata donetih od strane Evropske zajednice (i Evropske centralne banke). Odredbe člana 68. UEZ modifikuju primenu člana 234. u materiji koja spada pod Naslov IV.

Postupak po prethodnom pitanju može da bude pokrenut ako su ispunjeni uslovi koji se tiču predmeta postupka i subjekta koji ima aktivnu legitimaciju. Predmet može da bude: (1) tumačenje odredaba Naslova IV ili (2) valjanost ili tumačenje akata organa Zajednice koji su zasnovani na ovom Naslovu. Subjekti koji su ovlašćeni da pokrenu postupak su nacionalni *sudovi država članica čije odluke ne podležu pravnom leku po unutrašnjem pravu*, ali – za razliku od obaveze koju ustanovljava član 234. – samo ukoliko dotični smatra da je odluka Suda neophodna da bi on doneo presudu. Na osnovu odredbe člana 68. stav 3. Savet, Komisija ili neka država članica takođe mogu podneti zahtev Sudu da donese odluku o tumačenju Naslova IV ili akata organa Zajednice koji su zasnovani na ovom

---

⁴⁵ Bidi bliže kod S. Peers, Statewatch analysis – EU Reform Treaty analysis 1: JHA provisions, na adresi na <http://www.statewatch.org/news/2007/aug/eu-reform-treaty-jha-analysis-1.pdf>

⁴⁶ Postupak po prethodnom pitanju pokreće sud države članice obavezno ili - fakultativno: a) kada se navedena pitanja pojave u *postupku pred sudom države članice*, - on *može* da zatraži odluku Suda EZ, ukoliko smatra da je odluka o tim pitanjima potrebna za donošenje njegove presude, i b) kada se navedena pitanja pojave u postupku pred sudom države članice čije odluke ne podležu pravnom leku po unutrašnjem pravu, on je *obavezan* da zatraži odluku Suda EZ.

Naslovu, što predstavlja poseban slučaj postupka po prethodnom pitanju. On je bio neophodan u kontekstu ograničene nadležnosti Suda EZ po odredbama stavova 1. i 2. člana 67.

Ovo rešenje je prihvaćeno kao prelazno, slično kao i kod zakonodavne procedure po članu 67, iako trpi kritike. Isti taj član u stavu 2 stavlja u zadatak Savetu da nakon perioda od pet godina *doneše odluku o prilagođavanju nadležnosti Suda EZ*. Posle isteka tog roka 2004. godine, Komisija je povodom Odluke Saveta o proširenju postupka saodlučivanja na određena pitanja iz Naslova IV⁴⁷ uputila komunikaciju nadležnim organima i telima EZ⁴⁸ radi prilagođavanja onih odredbi Naslova IV koje se tiču nadležnosti Suda radi obezbeđivanja efikasnije sudske zaštite. Komisija smatra da bi se primenom postupka iz člana 234. UEZ, umesto odredaba člana 68., obezbedila uniformna primena i tumačenje komunitarnog prava na isti način kao i u ostalim oblastima; da bi se omogućilo jačanje sudske zaštite na polju koje je naročito osetljivo s obzirom na osnovna prava (vize, azil, imigracija); ispravio korak unazad u sudskoj zaštiti u građanskim stvarima koji je usledio u materiji koju pokriva član 65. a koji je rezultat Amsterdamskog ugovora.^{49 50} Prema dostupnim podacima, Komitet za pravna pitanja Evropskog parlamenta je pozvao Savet da po hitnom postupku usvoji nacrt Odluke na osnovu stava 2 člana 67. UEZ o otklanjanju ograničenja nadležnosti Suda pravde u kontekstu Naslova IV i da se on podvrgne proceduri iz člana 234. UEZ.⁵¹ Ako ne pre, Lisabonski ugovor, kada i ako bude ratifikovan i stupio na snagu, staviće van snage odredbu člana 68. i sva pitanja iz oblasti pravosudne saradnje podvesti pod član 267. (član 234. UEZ) Ugovora o funkcionisanju EU⁵²,

---

⁴⁷ Videti belešku br. 42.

⁴⁸ COM(2006) 346 final, Brussels, 28.06.2006.

⁴⁹ Idem, str. 3.

⁵⁰ Protokol o tumačenju Konvencije o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovinskim stvarima od 27. septembra 2007. godine od strane Suda EZ, od 3. juna 1971. godine je ovlastio i žalbene sudove država članica da pokreću postupak po prethodnim pitanjima (član 2), a u stvarima iz člana 37 Konvencije to ovlašćenje su imali i prvostepeni sudovi. Otuda, odredba člana 68(1) predstavlja retrogradni korak i ograničava nadležnost Suda.

⁵¹ European Parliament, Session Document, Final A6-0082/2007 od 27.03.2003. Dalje akcije, međutim, nisu preduzete, te je u tom pogledu Savet prekršio svoju obavezu da deluje; zbog ovoga bi Komisija ili neka država članica mogla da pokrene postupak pred sudom protiv Saveta; vidi kod: Peers, S., Changing the institutional framework for EU Justice and Home Affairs Law without the Lisbon Treaty, July 2008, na adresi: <http://www.statewatch.org/news/2008/jul/sw-analysis-jha-transfer-july-2008.pdf>

⁵² Član 267: „Sud Evropske unije je nadležan da donosi odluke o prethodnim pitanjima u vezi:

a) tumačenja ovih Ugovora;

što proizlazi iz činjenice da ovaj ne sadrži posebna pravila o nadležnosti Suda EU u materiji Naslova V koji se odnosi na oblast slobode, sigurnosti i vladavine prava.

Postoji, međutim, jedna specifičnost koja se tiče pravila postupka Suda EZ u materiji Naslova VI Ugovora o Evropskoj uniji i Naslova IV Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Sud je na osnovu stava 6. člana 223. UEZ⁵³ 15. januara 2008. godine usvojio Izmene i dopune Pravila postupka Suda EZ⁵⁴ kojima se uvodi *hitan postupak* za odlučivanje o prethodnim pitanjima, sledstveno kome se ograničavaju i pojednostavljaju faze ovog postupka. S obzirom da predmeti iz materije uspostavljanja i razvijanja oblasti slobode, sigurnosti i vladavine prava, koju obuhvataju navedeni naslovi, u određenim slučajevima zahtevaju brzi odgovor od Suda zbog hitnosti kojom se takvi predmeti moraju rešavati pred nacionalnim sudovima država članica, moralo se pribeći odstupanju od redovnog postupka odlučivanja po prethodnim pitanjima iz člana 23 Pravila postupka, kao i od ubrzanog postupka iz člana 104a.⁵⁵ Novi, hitan postupak reguliše član 104b.

Detaljan prikaz postupka prevazilazi okvire ovog rada, stoga ćemo se zadržati samo na nekoliko najvažnijih opaski. Hitan postupak može da traži sud države članice na osnovu obrazloženog predloga, ali i sam Sud EZ po sopstvenoj inicijativi, ako mu se učini da je takav postupak potreban. S obzirom na to da ova procedura pojednostavljuje pojedine faze iste pred Sudom, i da povlači za sobom značajna ograničenja za Sud, za stranke u postupku, i druge zainteresovane učesnike kao što su države članice, ona bi mogla da se zahteva samo kada je to apsolutno neophodno da odluka o prethodnom pitanju bude donesena što je brže moguće. Kao prime-

---

b) o punovažnosti i o tumačenju akata koje su doneli organi, tela, službe ili agencije Unije.

Kada se takvo pitanje postavi pred sudom neke države članice, taj sud može da, ako smatra da je odluka o tom pitanju neophodna za donošenje njegove presude, zatraži od Suda da odluči o tom pitanju.

Kada se takvo pitanje postavi u predmetu pred sudom neke države članice čije odluke ne podležu pravnom leku unutrašnjeg prava, taj sud će izneti predmet pred Sud EU.

Kada se pitanje koje se odnosi na lice u pritvoru postavi u predmetu pred sudom neke države članice, Sud EU će postupati u što je moguće kratkom roku.“

⁵³ „Sud EZ donosi svoj pravilnik. Pravilnik odobrava Savet kvalifikovanom većinom glasova.“

⁵⁴ Rules of Procedure, Amendments to the Rules of Procedure of the Court of Justice, OJ L 24, 29.1.2008, str. 39.

⁵⁵ Rules of Procedure, OJ L 176, 4.7.1991, str. 7, i OJ L 383, 29.12.1992, stp. 117 (corrigenda), sa izmenama i dopunama, vidi OJ L 24, 29.1.2008, str. 39., vidi stranu <http://curia.europa.eu/en/instit/txtdocfr/txtsenvigueur/txt5.pdf>

ri za takve situacije navode se⁵⁶ slučajevi vezani za lica u pritvoru ili lica lišena slobode kada je odgovor na postavljeno prethodno pitanje odlučujuć za pravni status tog lica, ili postupak koji se tiče *roditeljskog prava ili prava na staranje o deci*, kada određivanje suda koji je po komunitarnom pravu međunarodno nadležan zavisi od odgovora na pethodno pitanje. Ovakva pitanja iz oblasti međunarodnog porodičnog prava spadaju pod domen primene Regulative Brisel II bis⁵⁷.

Od nevelikog broja predmeta⁵⁸ koji su iz ovog domena podneti Sudu EZ, jedan je već sproveden po hitnom postupku. Prethodno pitanje je uputio Sudu EZ Vrhovni sud Litvanije u predmetu Inga Rinau⁵⁹. Postupak je pokrenut 14. maja 2008. godine, a Sud je za nepuna dva meseca sproveo hitan postupak i doneo odluku 11. jula iste godine. U postupku je traženo tumačenje članova 21., 23., 24., 31.(1), 40.(2) i 42. Regulative Saveta (EZ) br. 2201/2003 od 27. novembra 2003. godine o nadležnosti i o priznanju i izvršenju odluka u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti, kojom se stavlja van snage Regulativa (EZ) br. 1347/2000⁶⁰ (u daljem tekstu: Regulativa Brisel II bis). Predmet postupka pred sudom države članice je zahtev za nepriznanje u državi članici A odluke donete u državi članici B putem koje se nalaže povratak deteta, za koje se smatra da se nezakonito nalazi kod majke u državi članici A. Dete je trebalo vratiti ocu, koji ima redovno boravište u državi članici B i ko-

---

⁵⁶ Vidi Information Note on references from national courts for a preliminary ruling, Supplement following the implementation of the urgent preliminary ruling procedure applicable to references concerning the area of freedom, security and justice, <http://curia.europa.eu/en/institit/txtdocfr/txtsenvigueur/noteppu.pdf>

⁵⁷ Vidi belešku br. 6.

⁵⁸ Prema raspoloživim podacima, do sada su se pred Sudom EZ našli sledeći predmeti iz oblasti međunarodnog porodičnog prava: C-435/06 – Applicant C, prethodno pitanje upućeno od strane Korkein halliuto – oikeus, Finska, OJ C 326, 30.12.2006, str. 33, mišljenje pravobranioca doneto 20.09.2007., a presuda 27.11.2007., OJ C 22, 26.01.2008., str. 11; C-68/07 – Kerstin Sundelind Lopez v Miguel Enrique Lopez Lizazo, prethodno pitanje upućeno od strane Högstra domstollen, Švedska, OJ C 82, 14.04.2007., str. 23, presuda doneta 29.11.2007., bez mišljenja pravobranioca, OJ C 22, 26.01.2008, str. 15 – vidi o ovoj odluci kod Borrás, A., „Exclusive“ and „Residual“ Grounds of Jurisdiction on Divorce in the Brussels II bis Regulation, IPRax 2008, Heft 3, str. 233-235.; C-523/07 – Applicant A, prethodno pitanje upućeno od strane Korkein halliuto – oikeus, Finska, OJ C 22, 26.01.2008., str. 35; C-168/08 – Iaszlo Hadadi (Hadady) v Csilla Marta Mesko Hadadi, prethodno pitanje upućeno od strane Cour de Cassation, Francuska, OJ C 158, 21.06.2008., str. 13; i po hitnom postupku C-195/08 PPU – Inga Rinau, prethodno pitanje upućeno od strane Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Litvanija, OJ C 171, 05.07.2008., presuda doneta 11.07.2008., OJ C 223, 30.08.2008., str. 19.

⁵⁹ Vidi prethodnu belešku.

⁶⁰ Vidi OJ L 338, 2003., str.1.

me je dete dodeljeno na staranje u istoj državi. Kada je Vrhovni sud Litvanije zatražio preliminarnu odluku od Suda EZ, postupak je bio u toku već skoro dve godine – otac deteta, uz čiju saglasnost je majka odvela dete u inostranstvo krajem jula 2006. godine na dvonedeljni godišnji odmor odakle ga nije vratila u mesto uobičajenog boravišta u Nemačkoj, obratio se nadležnom sudu u Litvaniji u oktobru da bi izdejstvovao povratak deteta. Taj sud je odbio da donese odluku kojom bi naložio povratak krajem decembra 2006. godine (ne pridržavajući se roka od šest nedelja iz člana 11.3. Regulative Brisel II bis). O tome je, u skladu sa odredbama Regulative Brisel II bis (član 11.6.) obavestio nemački centralni organ i dostavio mu kopiju odluke, da bi zainteresovane strane mogle u roku od tri meseca od obaveštenja pokrenuti u skladu sa nacionalnim pravom postupak radi preispitivanja pitanja staranja o detetu (član 11.7.) Izvršnost takve odluke, donesene u postupku kojom se nalaže povratak deteta, utvrđuje se po specijalnom režimu iz Odeljka 4. Glave III Regulative s ciljem da se osigura povratak deteta. Otac deteta iz ovog predmeta je u junu 2007. dobio odluku nemačkog suda o razvodu braka sa majkom deteta i o staranju o detetu. Ta odluka je na osnovu specijalnog režima iz člana 40. i 42. Regulative dobila sertifikat o izvršnosti na propisanom formularu. Sertifikat omogućuje da se odluka donesena u jednoj državi članici (država porekla) prizna i tretira kao izvršna u drugoj državi članici bez deklaracije o izvršnosti koja bi bila donesena u ovoj drugoj, štaviše ne postoji ni mogućnost protivljenja odluci, ako je sertifikat izdat u skladu sa stavom 2. člana 42⁶¹.

Majka deteta je uložila žalbu na odluku nemačkog suda o dodeli deteta njenom bivšem mužu, tj. detetovom ocu, koja je odbijena 20. februara 2008.godine.⁶² Pre toga je majka, u junu 2007. godine podnela zahtev sudu u Litvaniji radi nepriznavanja nemačke sertifikovane odluke o razvodu i o nalogu za povratak deteta. Kada je litvanski apelacioni sud ogla-

---

⁶¹ „Sudija države suda porekla odluke koji je doneo odluku iz člana 40(1)(b) izdaće sertifikat iz stava 1, samo ukoliko je : (a) detetu bilo omogućeno da bude saslušano, osim ako je saslušanje nemoguće s obzirom na uzrast ili stepen zrelosti; (b) stranama u sporu - bilo omogućeno da budu saslušane; i (v) sud prilikom donošenja svoje odluke uzeo u obzir razloge i dokaze na osnovu kojih je odluka kojom je objieno nalaganje povratka deteta donesena na osnovu člana 13 Haške konvencije o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece iz 1980. godine.“

⁶² Žalba je odbijena i zbog razloga što je majka već, i inače bila obavezna da vrati dete u Nemačku na osnovu odluke Apelacionog suda u Litvaniji, koja je donesena povodom inicijalne odluke o odbijanju nalaganja da se dete vrati iz decembra 2006. godine; o čitavom nizu različitih odluka litvanskih sudova, vidi tačke 32-41 odluke C-195/08 PPU.

sio nedozvoljenim njen zahtev na osnovu Odeljka 4 Glave III Regulative, majka deteta se obratila Vrhovnom sudu u septembru 2007. i tražila novu odluku kojom bi joj se dozvolilo da podnese zahtev radi nepriznavanja odluke nemačkog suda o dodeli deteta na staranje ocu. Povodom ovog njenog zahteva je Vrhovni sud zatražio od Suda EZ da u postupku za prethodno odlučivanje zauzme stav o tumačenju R regulative Brisel II bis.⁶³

S obzirom na prirodu spora i na vreme koje je proteklo dok je predmet stigao do nadležnog litvanskog suda koji po važećim odredbama člana 68. UEZ može da uputi zahtev za preliminarno odlučivanje, sud države članice je postavio zahtev i za hitan postupak pred Sudom EZ⁶⁴. Sud je razmotrio i prihvatio obrazloženi zahtev i sproveo postupak po članu 104b Pravila postupka. Tako se po prvi put predmet upućen radi prethodnog odlučivanja okončao pred Sudom EZ za nešto manje dva meseca.

3. Zaključak

Konstatacija suda EZ u slučaju *Johanes protiv Johanes* da „ni nacionalne odredbe međunarodnog privatnog prava, koje određuju merodavno supstancijalno pravo za dejstva razvoda braka, ni nacionalne odredbe građanskog prava koje suštinski regulišu ta dejstva, ne spadaju u polje primene Ugovora“ stoji i dalje, ali određena pitanja međunarodnog privatnog prava u oblasti porodičnopravnih odnosa postali su deo prava EZ na osnovu Amsterdamskog ugovora o osnivanju Evropske zajednice. S obzirom na smeštanje porodičnopravnih odnosa sa elementom inostranosti (međunarodno porodično pravo) u kontekst specifične regionalne ekonomske organizacije poput EZ, mogu se sagledati karakteristike njegovog pravnog regulisanja iz ugla komunitarnog međunarodnog privatnog prava.

---

⁶³ Vidi tačku 42. Odluke u predmetu C-195/08 PPU, internet strana: <http://curia.europa.eu/jurisp>

⁶⁴ Litvanski Vrhovni sud se pozvao na alineju 17 Preambule Regulative Brisel IIbis u kojoj se naglašava da dete koje je odvedeno ili zadržano mora da bude vraćeno bez odlaganja, kao i na član 11 (3) Regulative čija odredba postavlja rok od šest nedelja sudu, kome je podnet zahtev za povratak deteta, da o tom zahtevu odluči. Litvanski sud je takođe naveo da je hitno postupanje neophodno s obzirom da bi odlaganje bilo veoma nepovoljno za odnos između deteta i roditelja sa kojim ono ne živi, a šteta koja bi tako nastala u tom odnosu ne bi mogla da bude otklonjena. Kao dalji razlog za hitan postupak istaknuta je potreba da se dete zaštiti od svake moguće povrede i potreba da se obezbedi pravična ravnoteža između interesa deteta i njegovih roditelja. Na predlog sudije-izvestioca i posle saslušanja Pravobranioca, Sud EZ je prihvatio predlog da se u ovom predmetu primene pravila hitnog postupka.

1. Pravni osnov za usvajanje sekundarnih izvora komunitarnog prava u oblasti međunarodnog porodičnog prava ne razlikuje se od osnova koji za međunarodno privatno pravo daje član 65. Amsterdamskog ugovora. Na osnovu njega je donet najvažniji izvor koji je na snazi – Regulativa br. 2201/2003 o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti kojom se stavlja van snage Regulativa br. 1347/2000 (Brisel II bis), kao što i predlozi za usvajanje daljih propisa imaju svoj osnov u istom članu.

2. Procedura po kojoj nadležni organi EZ postupaju prilikom odlučivanja o usvajanju propisa iz oblasti međunarodnog porodičnog prava radi harmonizacije ili unifikacije nacionalnih prava država članica regulisana je u članu 67. UEZ. Posle prvog perioda koji je istekao 1. maja 2004. godine, donošenje instrumenata iz oblasti međunarodnog privatnog prava spada pod proceduru iz člana 251. UEZ (saodlučivanje i usvajanje propisa kvalifikovanom većinom). Propisi iz oblasti međunarodnog porodičnog prava su, međutim, izuzeti od ovog režima izmenama i dopunama člana 67. koji su usvojeni Ugovorom iz Nice, u pogledu kojih je, zbog velikih razlika u pravima država članica, zadržano *jednoglasno* donošenje odluka. Lisabonski ugovor u ovom pogledu donosi nove specijalne odredbe, ali je u ovom trenutku neizvesna njegova sudbina.

3. U pogledu primene člana 234. UEZ, tumačenje izvora međunarodnog porodičnog prava od strane Suda EZ u postupku za prethodno odlučivanje, ne razlikuje se od režima uspostavljenog odredbama člana 68. Ostaje, dakle, ograničenje prema kome su samo nacionalni sudovi poslednje instance ovlašćeni da podnose zahteve, i to kada smatraju da je preliminarno mišljenje Suda EZ neophodno da bi doneli presudu. Lisabonski ugovor ukida odredbe člana 68, ali u ovom trenutku je za neka pitanja iz oblasti međunarodnog porodičnog prava, tačnije za ostvarivanje roditeljskog staranja u slučaju prava na viđanje i u slučaju nezakonitog odvođenja ili zadržavanja deteta, od mnogo većeg značaja ustanovljenje hitnog postupka pred Sudom EZ. Po toj proceduri, koja je regulisana članom 104b Pravila postupka Suda EZ, već je doneta jedna presuda - predmet Inga Rinau C-195/08 PPU – u roku od nešto manje od dva meseca.

*Bernadet Bordaš, Ph. D., Full Professor
Novi Sad, School of Law*

Specific features of law-harmonization in international family law in the EC

Abstract

The Treaty of Amsterdam establishing the European Community created in Title IV – Visas, asylum, immigration and other policies related to free movement of persons, Article 65 – judicial cooperation in civil matters – a legal basis for adoption secondary sources of law in the field of private international law. Family law relations having cross border implications, as a part of general private international law, have the same legal basis, but some other issues show specific features within the Title, which derive from the significant differences between rules of family law in different Member States, and from the sensitive nature of family relations themselves. These features concern first of all the legislative procedure of the competent institutions of the EC in Article 67, and the application of Article 234 TEC in matters covered by Title IV, particularly by Article 65. Namely, Article 67 (Nice version) prescribes that after a period of five years following the entry into force the Treaty of Amsterdam, the Council shall adopt measures provided for in (inter alia) Article 65, acting in accordance with the procedure referred to in Article 251, but with the exception of aspects relating to family law. Article 68 prescribes the circumstances and conditions of application of Article 234 in matters covered by Title IV. Despite the fact, that the provisions of it are qualified as a step backward, because it entitles only courts or tribunals of Member States, against whose decisions there is no judicial remedy under national law, to request the Court of Justice to give a ruling on the interpretation of the Title, Article 68 stands as it is, because the Council did not take any action on adapting the provisions on the powers of the Court of Justice according to Article 67. However, there is some progress which concerns family law matters with cross border implications, too. The Court of Justice has amended its Rules of Procedure, introducing urgent preliminary ruling procedure, which could be of great importance in proceedings concerning parental authority or custody of children based on Brussels II bis Regulation. The Court has already given the first judgment (C-195/08 PPU, Inga Rinau) applying the urgent procedure; the time elapsed between the lodging of the request at the Court Registry (22 May 2008) and the day the Court gave the judgment, was less than two months (11 July 2008). Needless to say, how significant could it be in a case of returning an abducted child.